

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:129

av Karin Rågsjö m.fl. (V)

med anledning av prop. 2014/15:127 Assisterad
befruktning för ensamstående kvinnor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som innebär att ensamstående kvinnor får en uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör bli tillåtet att utföra assisterad befruktning på barnmorskemottagningar och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Den traditionella kärnfamiljen som består av mamma, pappa, barn är i dag en gammaldags norm där många existerande familjebildningar inte får plats. Mångfalden av familjeformer har ökat och det är rimligt att lagstiftningen anpassar sig efter hur människor faktiskt lever.

Hittills har det bara varit kvinnor som lever i en parrelation som har haft möjlighet att få tillgång till assisterad befruktning. Vänsterpartiet har länge drivit på för att det ska ske en förändring som möjliggör att även ensamstående kvinnor ska kunna få tillgång till assisterad befruktning och vi välkomnar därför att regeringen nu presenterar ett sådant förslag i sin proposition. Vi tillstyrker många av de förslag som presenterats i propositionen, men anser att de är långt ifrån tillräckliga.

3 Inför möjlighet att välja donator

I dag saknas en generell möjlighet att själv välja donator. Enligt bestämmelser i lagen om genetisk integritet m.m. är det läkaren som väljer en lämplig donator. I huvudsak ska läkarens val styras av att den tänkte givaren inte är olämplig av medicinska skäl. I lagen uppställs dock inga hinder för att läkaren väljer någon som paret själv har valt och som är villig att medverka, men i verkligheten varierar det från fall till fall om ett pears önskan om en särskild donator tillmötesgås eller inte. Detta beror bl.a. på att det i förarbetena till lagen framhållits att släkt- och vänskapsförhållanden mellan paret och givaren inte är okomplicerat och att det kan finnas en risk för att enskilda utsätts för påtryckningar att donera sina könsceller. Vidare har det även framhållits att det ur barnets perspektiv är viktigt att föräldrarna och givaren kan hantera förhållandet att barnet har en genetisk förälder i exempelvis släkt- eller bekantskapskretsen. Om ett par önskar använda könsceller från en känd donator, måste läkaren därför bl.a. undersöka de inblandade personernas motiv till det och deras möjligheter att framöver klara sina inbördes relationer på ett bra sätt. Uttalandena i förarbetena har inneburit att man inom hälso- och sjukvården verkar för att ett par inte ska använda könsceller från en känd donator.

I propositionen anges att samma regler som i dag gäller för par även ska gälla för ensamstående kvinnor, vilket innebär att ensamstående kvinnor kommer att ha en möjlighet att föreslå att spermier från en känd donator ska användas. Det är dock fortfarande läkaren som avgör om detta är lämpligt.

Även om det finns en möjlighet att välja en känd donator så sker det i praktiken väldigt sällan. Vänsterpartiet anser därför att det ska införas en laglig rätt att välja en känd donator, oavsett om det gäller ägg- eller spermiedonation och oavsett om det rör sig om ett par eller en ensamstående kvinna. På samma sätt som gäller i dag är det viktigt att den tilltänkte donatorn är lämplig av medicinska skäl. Vi förespråkar inte att det ska vara möjligt att välja bland okända donatorer, för att exempelvis öka möjligheten att barnet får vissa egenskaper eller dylikt. Vi är heller inte omedvetna om den risk som finns att enskilda kan utsättas för påtryckningar att ställa upp och donera sina könsceller till en närstående. All donation måste givetvis ske på frivillig basis och sjukvården bör i möjligaste utsträckning säkerställa att det också förhåller sig så.

Det förekommer redan i dag att ensamstående kvinnor, i stället för att besöka en klinik utomlands, med hjälp av en vän eller en helt okänd person inseminerar sig själva i hemmet. Vi anser att det är bättre om all insemination sker inom sjukvården under medicinskt kontrollerade former och där professionell hjälp finns att tillgå. Genom att tydligt möjliggöra insemination från känd donator på allmänt sjukhus eller

barnmorskemottagning blir både rättigheter och skyldigheter tydligt reglerade och trygghet skapas för alla inblandade parter.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag som innebär att ensamstående kvinnor får en uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Inför möjlighet till insemination på barnmorskemottagningar

Enligt nuvarande regler ska donatorinsemination utföras vid offentligt finansierade sjukhus såvida inte Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) givit tillstånd till något annat. Samma krav gäller för en befruktning utanför kroppen i sådana fall där paret kan använda sina egna könsceller vid behandlingen. Om en befruktning utanför kroppen ska genomföras med donerade ägg eller spermier, får befruktning och införande av ägg bara utföras vid universitetssjukhus. Universitetssjukhusen är i dag sju till antalet och är belägna i Stockholm, Uppsala, Göteborg, Linköping, Malmö, Umeå och Örebro.

Sjukhusens köer har ökat och på vissa håll är väntetiden för att kunna genomgå en behandling väldigt lång. Det är rimligt att anta att köerna och väntetiden kommer att bli än längre när även ensamstående kvinnor nu erbjuds möjligheten till assisterad befruktning. Vi anser därför att det finns all anledning att tillåta insemination även på t.ex. barnmorskemottagningar. Redan i dag är det i Finland och Danmark möjligt för barnmorskor att genomföra insemination.

Ett heterosexuellt par som söker sig till sjukvården för att få hjälp med assisterad befruktning har sannolikt själva försökt bli gravida hemma under en längre tid. En del lesbiska par kan ha försökt bli gravida genom privat insemination medan andra har valt att vända sig direkt till ett sjukhus för att få behandling. För de par och ensamstående som inte har problem med infertilitet vore det betydligt enklare att vända sig till en barnmorskemottagning för att där få hjälp med inseminationen i stället för att behöva ställa sig i kö vid något av sjukhusen.

I de fall där kvinnan är infertil krävs självfallet en mer ingående medicinsk utredning än vad en barnmorskemottagning kan erbjuda. Om barnmorskemottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer minskar belastningen på sjukhusen och de par och ensamstående kvinnor som söker behandling behöver inte vänta på sin tur i årtal. Vårt förslag innebär även en effektivare hantering av inseminationer när det gäller både kostnader och köer.

Det bör bli tillåtet att utföra assisterad befruktning på barnmorskemottagningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Behandling med donerat ägg och donerad sperma samtidigt

Lagen om genetisk integritet innehåller en rad restriktioner för insemination och IVF-behandling som grundar sig i konservativa ideal om hur en familj ska se ut. I dag är t.ex. embryodonation förbjudet – vilket Vänsterpartiet under flera år uppmärksammat. Det är i dag inte heller tillåtet att donera ägg inom ett par, vilket begränsar samkönade pars och transmäns tillgång till insemination och IVF. Vi ser ingen anledning till att dessa begränsningar ska bestå.

I förarbetena har förbudet mot samtidig användning av donerade spermier och donerade ägg bl.a. motiverats med att en annan ordning kan ses som en alltför långtgående strävan att med tekniska insatser kompensera livets ofullkomlighet (prop. 2001/02:89 s. 52).

I dag är det endast kvinnor som lever i en relation med en man som har möjlighet att ta emot donerade ägg. Lagstiftningen stadgar nämligen att det vid assisterad befruktning ska finnas en genetisk koppling mellan barnet och minst en av föräldrarna, vilket innebär att åtminstone en av personerna i paret måste ha könsceller som kan användas vid befruktningen. Lesbiska par som lider av ofrivillig barnlöshet saknar således möjlighet att få behandling. Vi anser att lesbiska kvinnor som är infertila självklart ska ha samma rättigheter och möjligheter som kvinnor i ett heterosexuellt par. Lagen bör därför inte ställa krav på att den kvinna som vill ta emot ett donerat ägg ska vara gift eller sambo med en man. På Island är det i vissa fall tillåtet att vid befruktning utanför kroppen använda både donerade ägg och donerade spermier. Så är exempelvis fallet om båda parterna eller den ensamstående kvinnan har en nedsatt fertilitet.

I propositionen föreslås att nuvarande ordning ska tillämpas även för ensamstående kvinnor, vilket alltså innebär att det vid en befruktning utanför kroppen av en ensamstående kvinna endast kommer att vara tillåtet att använda kvinnans egna ägg. Detta motsätter sig Vänsterpartiet. Frågan om huruvida denna ordning bör behållas kommer dock att behandlas i utredningens slutbetänkande som ska presenteras senast den 15 februari 2016 (se Tilläggsdirektiv till Utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet, Ju 2013:12). Regeringen anför med anledning av detta att det inte är möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga om donation av befruktade ägg bör tillåtas vid befruktning utanför kroppen utan avser att återkomma i denna fråga. Även om Vänsterpartiet motsätter sig att kravet på genetisk koppling kvarstår vid assisterad befruktning delar vi regeringens bedömning att det inte är möjligt att lyfta frågan för närvarande. Vi kommer dock att noga följa utredningen och återkomma med förslag efter att slutbetänkandet har presenterats.

Karin Rågsjö (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Rossana Dinamarca (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Maj Karlsson (V)

Torbjörn Björlund (V)

Mia Sydow Mölleby (V)